

Torah from Around the World

De Eeuwige neemt niets weg uit de wereld zonder er iets voor in de plaats te zetten.

Midrasj haGadol

Sjabbat 7 augustus / 29 Av 5781, Reë, Dewariem/Deuteronomium 11:26 - 16:17

Tanach blz. 375 - 385

Haftara: Jesjahoe 54: 11 - 55:5

Tanach blz. 893 - 894

Vertaler: Bram Lagendijk

Commentaar: **Rabbijn Malka Strasberg Edinger** is docent Bijbel aan *The Jewish Theological Seminary (JTS) in New York*.

Oorspronkelijke Engelse tekst: <https://www.jtsa.edu/to-know-or-not-to-know>

Weten of niet weten

De centralisatie van de eredienst is een van de hoofdthema's van het boek Dewariem (Deuteronomium). De plaats voor de eredienst, de tempel, wordt echter beschreven als "de plaats die God zal uitkiezen", zonder te vermelden waar dat moet zijn. De sidra van deze week, sidra Re'ee, introduceert het thema dat de Israëlieten, eenmaal aangekomen in het Land van Israël, hun God moeten eren "*hamakom asjer jivchar Adonai* – op de plaats die God

zal kiezen" (o.a. Dewariem 12:11). Deze vage aanduiding, die alleen zinspeelt op een bepaalde plaats, maar niet specificeert waar die plaats is, wordt eenentwintig keer herhaald in het boek Dewariem, waarvan alleen al zestien keer in deze sidra.

De verwijzing naar de plaats van de tempel roept veel vragen op. Waar moest de tempel worden gebouwd? Hoe konden de Israëlieten weten dat God een specifieke locatie had gekozen? Houdt de verwijzing naar één centrale plaats voor de eredienst verwerping in van meerdere plaatsen daarvoor? Gaat het niet om het aantal plaatsen voor de eredienst, maar om de selectie door God van die plaatsen? Kan het zo worden opgevat dat er altijd slechts één enkele plaats voor de eredienst moet zijn, maar dat de locatie daarvan in verschillende generaties kan veranderen? De belangrijkste vraag die we ons echter moeten stellen, is: waarom wordt de plaats van de tempel nooit expliciet vastgesteld?

Er kan niet worden gezegd dat vage plaatsaanduidingen kenmerkend zijn voor het boek Dewariem, want veel locaties in Dewariem worden tot in detail beschreven. Deze sidra begint bijvoorbeeld met het gebod om, bij het betreden van het land, op twee bergen "de zegen en de vloek uit te spreken". De locaties van die bergen worden vervolgens beschreven in Dewariem 11:30: "Deze bergen liggen ten westen van de Jordaan, ter hoogte van Gilgal, vlak bij de eiken van Moree. Ze zijn te bereiken over de weg die door het gebied van de Kenaänieten in de Jordaanvallei naar het westen loopt." Voor een boek dat locaties tot in de kleinste details kan beschrijven, is het opvallend dat een zo belangrijke locatie als die van de tempel in het midden wordt gelaten.

De Rambam (Maimonides) betoogt in zijn *Gids der Verdooden* (3:45) dat Mosje de plaats niet duidelijk vaststelde, zodat andere volkeren deze niet zouden bezetten of ervoor zouden vechten. En ook zodat de twaalf stammen niet zouden vechten over wie het land zou erven waarop de tempel zou zijn gevestigd, omdat dit zou leiden tot verdeeldheid en onenigheid onder het volk. Helaas bevestigen de gebeurtenissen van de afgelopen jaren de diepzinnigheid van deze suggesties. Er is zoveel strijd gaande rond de Tempelberg, zowel in Joodse-religieuze kring als over de religieuze scheidslijnen heen. Het droevige resultaat is dat een heilige plaats wordt bezoedeld door haat en geweld. Mensen zullen altijd strijdpunten vinden, maar een heilige plaats besmeuren tast de heiligheid ervan aan.

De haftara van deze week is de derde in de reeks van zeven haftarot tussen Tisja Be'av en Rosj Hasjana, bekend als *sjeva denechemata* – de zeven profetieën van troost. Deze haftarot zijn niet gekozen voor hun relatie met de wekelijkse sidra, maar veeleer voor hun relatie met die tijdsperiode. Na de herinnering op Tisja Be'av aan de vernietiging van de twee tempels, geven deze zeven profetieën ons de troost van Gods belofte om ons uit ballingschap te verlossen. Volgens de Talmoed (JT Joma 1:1; BT Joma 9a-b) werd de Tweede Tempel verwoest door *sinat chinam*. Dit begrip wordt doorgaans vertaald als 'ongefundeerde haat',

maar ik vertaal het liever als ‘vrijstromende haat’, want wie van ons gelooft ooit dat onze haatgevoelens onterecht zijn? Vrijstromende haat drukt meer de neiging uit van mensen om anderen gemakkelijk en zonder wroeging te vernederen of te haten.

Ik stel niet voor dat alle Joden zich zouden moeten verenigen in één homogene groep. Ik stel geen eenheid voor tussen Joodse groeperingen. Joden waren als een volk nooit werkelijk verenigd. Onze geschiedenis omvat vele groeperingen die tegenover elkaar stonden: farizeeën versus sadduceeën, karaïeten versus rabbanieten, chassidiem versus mitnagdiem. En dan de overvloed aan denominaties die er tegenwoordig zijn. Eenheid is nooit ons sterkste punt geweest. Maar ik geloof echt dat we moeten streven naar respectvolle meningsverschillen. Laten we elkaars verschillen omarmen. Laten we niet tegen elkaar strijden, en ook niet proberen om elkaars religieuze uitingen te beperken op basis van onze eigen religieuze overtuigingen. Hoeveel gebakkelei zouden we kunnen verminderen als we mensen gewoon anders laten zijn dan wijzelf? Als de tempels werden vernietigd door *sinat chinam*, ligt het voor de hand dat toekomstige verlossing het gevolg kan zijn van *ahavat chinam*, de neiging om elkaar te respecteren en te accepteren – en misschien zelfs lief te hebben.

Wellicht had de Rambam gelijk dat Dewariem ervoor koos om de toekomstige locatie van de tempel te verbergen om de vrede voor een tijdje te bewaren. In Tom Petty's nummer *The Waiting* uit 1981 begint en eindigt het refrein met: “Wachten is het moeilijkste deel.” Ik ben het op dit punt altijd met respect oneens geweest met Mr. Petty. Ik heb altijd het gevoel gehad dat niet weten moeilijker is dan wachten. Wachten op iets dat gegarandeerd gaat gebeuren, is makkelijker dan wachten op een onbekende uitkomst. Over het algemeen denk ik altijd dat het beter is om informatie te kennen dan om die niet te weten, want kennis maakt voorbereiding mogelijk. Maar, bij de gedachte aan de tempel en zijn verborgen locatie als *hamakom asjer jivchar Adonai*, merk ik dat ik mijn standpunt heroverweeg. Misschien is er iets te zeggen voor niet weten. Misschien zorgde het niet kennen van de specifieke plaats van de tempel voor een niveau van heiligheid dat niet langer mogelijk was toen de locatie ervan eenmaal kenbaar was gemaakt.

Stilhouden van de tempellocatie heeft misschien mogelijk gemaakt om de aandacht te richten op waar de tempel in Dewariem werkelijk voor stond, namelijk afwijzing van heidense praktijken en toewijding aan het dienen van een transcendente God, zonder strijd over de daadwerkelijke locatie.

Mogen we allen streven naar vrede en waardig zijn om heiligheid te zien op de plaats die God zal kiezen.